

הרשימה
של
השחורה של
החרם הערבי

הלחמה הכלכלית הערבית נגד ישראל

סא"ל יוסף

החרם הכלכלי הערבי

העולם הערבי מקיים חרם כלכלי על מדינת ישראל. למעשה החל החרם הכלכלי עוד בטרם קום המדינה, כאשר מוסדות וגופים ערביים בארץ ישראל המנדטורית קראו להחרמת תוצרת היישוב היהודי. עם הקמת הליגה הערבית, בראשית 1945, הלך והתגבש רעיון החרם, ובסוף 1945 פורסמה הכרזה פורמלית שהגדירה "מוצרים יהודיים" כבלתי רצויים בארצות ערב, וקראה לערבים לא לצרוך "מוצרים ציוניים" ולא לסחור בהם. לאחר הקמת המדינה הלך החרם והתרחב. הערבים ניסו להקשות על ישראל בכל התחומים, בין היתר על-ידי שיבוש ההובלה הימית ממדינת ישראל ואליה, אי-כיבוד זכותה להשתמש בתעלת סואץ, וניסיון למנוע מהמדינה הצעירה קניית נפט וחומרים חיוניים אחרים הדרושים לכלכלתה.

המדינות הערביות מחרימות את ישראל בהסתמך על חוקי החרם שחוקקו בתחומיהן ובהתאם ל"עקרונות הכלליים של החרם". חוקי החרם של המדינות הערביות השונות דומים, ובדרך כלל נדרשים פרטים ומוסדות לא לכרות הסכמים עם גופים ופרטים בישראל, בעלי לאומיות ישראלית, ואלה הפועלים למען ישראל. בין הגופים הללו: חברות זרות בעלות מפעלים בישראל, כולל סניפים להרכבת מוצרים, או בעלות סוכנויות ייצוג בשטחה. כמרכן נאסרת כניסתם של מוצרים, ניירות-ערך ומטלטלין ישראלים לתחומי מדינות ערב. המוצרים המוחרמים כוללים כאלה המיוצרים בישראל או בעלי תשומות ישראליות, המשווקים מחדש מישראל או המיוצרים מחוץ לישראל, אך משווקים מטעם פרטים וחברות בישראל. "העקרונות הכלליים" הם המלצות המתקבלות בוועידות החרם הערבי ומועברות למועצת הליגה הערבית לאישור. המלצות נתקבלו כבר על-ידי 43 כינוסים של משרדי החרם הערבי, וכל אלה רוכזו בקובץ תקנות חרם הפורט את העקרונות הכלליים לפרטי פרטים.

לצורך ניהול המאבק הקימו הערבים ארגון מסוּפֵּף, המורכב מהנציבות הכללית של החרם, הממוקמת בדמשק והמהווה אחד מהמוסדות

הצדדים מסכימים שהיחסים הנורמליים שיוכנונו ביניהם יכללו: הכרה מלאה, יחסים דיפלומטיים, כלכליים ותרבותיים, קץ פעולות חרם ופעולות הפליה המונעות תנועה חופשית של אנשים וסחורות, ויערבו להגנה הרדית של אזרחי כל צד... (הסכם השלום עם מצרים סעיף 3)

בלחמה הכלכלית הערבית נגד מדינת ישראל, המהווה חלק בלתי נפרד מהמאבק הכולל במדינה, מנצלים הערבים אמצעים כלכליים, צבאיים ומדיניים, שמטרתם המשותפת — גרימת נזק כלכלי ישיר או עקיף למדינת ישראל. הלחמה הכלכלית מתנהלת בימי רגיעה ובעת מלחמה, ודרגות חריפותה משתנות בהתאם לנסיבות. במקרים חריפים במיוחד מהווה לחמה זו "קאזוס בלוי" (לדוגמה: הטיית מקורות מים חיוניים או פגיעה בדרכי התחבורה הימית).

החלשת עצמתה הכוללת של מדינת ישראל — על-ידי פגיעה בתשומה הכלכלית של עצמתה הצבאית, המדינית, החברתית, הדמוגרפית והמורלית — נועדה בסופו של תהליך לזרוז את התמוטטות המדינה. ועד ארוך טווח זה נועד להתמש באמצעות ניצולם של מרכיבי הכוח הערביים, שהחשובים שבהם יצוינו להלן. במאמר זה נעשה ניסיון לאפיין את הלחמה הכלכלית הערבית נגד ישראל, ולהעריך את התמורות הצפויות בה בעקבות הסכם השלום הישראלי-מצרי.

השלום עם מצרים והשפעתו על החרם הערבי

יוזמת השלום המצרית והסכם השלום שנחתם במרס 1979 בין ישראל לבין מצרים הציבו בפני העולם הערבי אתגר בתחומים רבים, בכלל אלה תחום הלחמה הכלכלית נגד ישראל. הסכמי קמפ-דייביד מספטמבר 1978 נתפסו לא רק כשבירת חזית העולם הערבי בכלל ומדינות העימות בפרט במלחמה בישראל, אלא גם כסוף תקופת בידודה של ישראל (בידוד שנכפה עליה במאמץ רב על-ידי הערבים משך עשרות שנים). והרס החרם הכלכלי נגד המדינה הציונית. מאחר שהפסקת החרם על-ידי המצרים מהווה מבוא ליצירת יחסים ולשיתוף פעולה בין מצרים לבין ישראל בתחומי הסחר, הפיתוח, הסיוע הטכני והתיירות, רואים בכך המקטרגים את ראשית "התפשטותה הכלכלית" של ישראל במרחב.

הנרמול ביחסי מצרים-ישראל, כולל בתחום הכלכלי, עלול, לדעת מתנגדיה של מצרים בעולם הערבי, להביא להשפעות לוואי נוספות: א. מדינות וחברות שצמצמו את קשרי הכלכלה שלהן עם ישראל בעקבות לחץ ערבי, או שנרתעו עד עתה לקיים או לפתח שיתוף פעולה כלכלי עם ישראל, יראו בהסכם השלום הישראלי-מצרי לגיטימציה לקיומם של קשרים כלכליים עם ישראל ואף להרחבתם. ב. ממשלות של מדינות מערביות עלולות לעודד תחיקה נגד החרם הערבי, נוכח שבירתו של זה על-ידי מדינה ערבית כמצרים. ג. ישראל עלולה לנצל את מצרים וחברות זרות כקרח קפיצה לחדירה כלכלית לעולם הערבי.

ד. ישראל תקבל מידי המצרים "נפט ערבי", מוצר בעל ערך כלכלי אסטרטגי ממדרגה ראשונה, שהעולם הערבי ראה במניעת אספקתו לישראל אמצעי לחמה כלכלית חשוב. כמו-כן יש לציין את מעברן של ספינות ישראליות כתעלת סואץ, שחסימתה בפני השיט הישראלי במשך שנים רבות הייתה אחד הביטויים המובהקים של החרם נגד ישראל. כמו-כן חשוב לציין את "התכנית" להעביר מים מהנילוס לירושלים, המבטאת כמובן ניגוד מוחלט לתכניות הערביות בעבר להטות את מקורות המים של ישראל.

העולם הערבי החליט עתה לאחוז בנשק הלחמה הכלכלית גם נגד מצרים; נקט נגדה צעדים, ואיים להחריק את החרם המדיני והכלכלי אשר בו הוחל. ועזרת הפסגה הערבית בבגדאד (מרס 1979) הבחינה אמנם בין "העם המצרי" לשליטיו, והכריזה שאינה רוצה לפגוע בעם אלא במשטרו של סאדאת. למעשה נועדו הסנקציות הכלכליות הערביות נגד מצרים לפגוע בכלכלה המצרית, להחליש את המשטר המצרי ולהענישו, כך שיאלץ לחזור בו ממדיניות השלום עם ישראל. יתר על כן, בעקבות הפרצה בחזית החרם מצאו משתתפות ועזרת הפסגה צורך להדגיש את חשיבות החרם הערבי כנשק בסיסי באסטרטגיית הפעולה הערבית, החותרת לשילוב כלכלי בין-ערבי ולמניעת חדירת ישראל לעולם הערבי. לא בכדי קראו אלה לחיזוק מנגנון החרם וליתר הקפדה על מילוי עקרונותיו וביצוע תקנותיו, במגמה לנטרל את השפעת הפרישה המצרית. קונקרטי, החליט העולם הערבי להעניש את המשטר המצרי, על ידי הפסקת הסיוע הכלכלי הערבי הדרו-צדדי לממשלת מצרים ולמוסדותיה (כולל החרמת רכישת ניירות-ערך ממשלתיים); על-ידי הטלת חרם כלכלי חלקי על מצרים, שיתבטא בהחלת חוקי החרם הערבי על גופים ממשלתיים ועל חברות ומוסדות פרטיים מצריים, שיקיימו קשרים ישירים או עקיפים עם ישראל; ועל-ידי הימנעות מאספקת נפט למצרים. יודגש כאן, שמדינות ערב נמנעו מלהטיל סנקציות נוספות (לדוגמה: סילוק עובדים מצרים מתחומן, משיכת פקדונות ערביים מהבנק המרכזי המצרי, החרמת תעלת סואץ ועוד). בין השאר בגלל אינטרסים כלכליים שלהן. יש לזכור, שמלחמתה של מצרים נגד החרם קלה בהרבה מזו של ישראל. על-אף היותה מדינה ערבית מרכזית במרחב, סחרה עם העולם הערבי מוגבל בהיקפו (ב-1978 הסתכם סחר זה ב-12% מהייצוא

הבסיסיים של הליגה; ממשרדים אזוריים הקיימים בכל ארץ ערבית, והקשורים לאחד ממשרדי הממשלה; ומקציני קישור הנמצאים בארצות לא ערביות, והאחראים בפני הנציבות הכללית בדמשק. הוועידה הכללית של החרם הערבי מהווה מוסד עליון של מנגנון החרם הערבי, והיא מתכנסת פעמיים בשנה להכנת דו"ח המוגש לכינוס הכללי של הליגה הערבית.

כאשר היו השווקים הערביים קטנים בהיקפם, לא ייחסו החברות המערביות חשיבות מיוחדת לחרם הערבי. בעשור האחרון, ובמיוחד לאחר מלחמת יום הכיפורים, גדל מאוד כוח הקנייה הערבי (בעקבות הכנסות הנפט העצומות), והחברות המערביות הכניסו את גורם החרם הערבי ביתר שאת לתהליך קבלת ההחלטות העסקיות שלהן. מסיבות פוליטיות וכלכליות לא נקטו הממשלות המערביות צעדים חד-משמעיים נגד החרם הערבי, ובכך הכשירו את הדרך לכניעת חברות עסקיות לחרם. במקביל, ובעקבות האיום הגובר של החרם, גבר מאבקה של ישראל בחרם. ההסברה הישראלית הצביעה על האפליה הכלכלית על בסיס פוליטי, גזעי ודתי הטמונה ביסוד החרם הערבי, ועל הפגיעה בפעילות הכלכלית החופשית בתוך המדינות המערביות עצמן בגין פעולות החרם. בארה"ב נחקק חוק שאסר למעשה כניעת חברות אמריקניות לחרם הערבי. בארצות אחרות הייתה עמדת הממשלות פחות מעודדת. יתרה מזאת, חלק מהחברות המערב-אירופיות מנסות לנצל את העובדה, שהחברות האמריקניות כפופות לתחיקה האמריקנית נגד החרם, להרחבת עסקיהן עם מדינות ערב ולדחיקת רגלי האמריקנים.

הערבים טוענים, שכיבוד תקנות החרם הערבי נגד ישראל אינו רק כדאי מבחינה כלכלית, אלא שהחרם הנו גם זכות ריבונית של הערבים, שאין במימושה משום התערבות בעניינים פנימיים של ארצות זרות, ומכאן שאין למדינות המערב זכות להתערב בעניינים פנימיים של הערבים. החרם מוגדר על-ידי הערבים כאמצעי לגיטימי של הגנה עצמית על-פי החוק הבין-לאומי ועקרונות המשפט. אין בחרם, לדברי הערבים, משום אפליה על רקע דתי או גזעי, שכן מדובר בחרם על מדינת אויב ומוסדותיה המשרתים את הפוטנציאל הצבאי והכלכלי שלה. חרם זה נתפס על-ידי הערבים כנשק המנוצל על ידם עד אשר תיעשה הדרך הצבאית למלחמה בישראל בת ביצוע.

במקרים מסוימים הנחו את הערבים שיקולי כדאיות דווקא לא להחרים חברות שיקיימו קשרים עם ישראל. המדובר בחברות אשר המדינות הערביות נאלצות לרכוש את מוצריהן (בין השאר: החברות האמריקניות "בואינג", "גנרל-אלקטריק" ו"מקדונלד-דגלאס"). כאשר מדינה ערבית מסוימת רוכשת מוצרים של חברה הכלולה ברשימה השחורה אין משרד החרם יכול אלא להביא את העניין "לתשומת לב" הממשלה הערבית הנוגעת בדבר. ממשלה ערבית יכולה להחליט שלא להחרים חברה מסוימת, אם לדעתה אין החרמתה חשובה, או שפעילות החברה מועילה לכלכלת אותה מדינה ערבית. בין החברות שנכללו ברשימה השחורה, ובמקביל ניהלו עסקים בעולם הערבי ניתן למנות את: "ליילנד", "קסרוקס", "קוקה-קולה", "סוני" ו"פורד". אשר לבנקאות — באורח רשמי מוכנס בנק לרשימת החרם אם הוא מלווה לישראל, משקיע בה, או אם נמצאים בהנהלתו מנהלים שהם "ציונים פעילים". במקרים רבים התקשה משרד החרם לעקוב אחר הקשרים בין הבנקים לבין ישראל בגלל אופי העיסוק הבנקאי. מקרה מעניין אחר הוא זה של הבנק האמריקני "צ'ייז מנהטן" אשר עסק בהפצת אגרות-חוב של ממשלת ישראל בארה"ב, (הבונדס) ובמקביל קיים קשרים ענפים ביותר עם הסוכנות המוניטרית הסעודית (S. A. M. A.). עם זאת, יודעים מקרים רבים בהם הוכנסו בנקים יהודיים לרשימה השחורה (בנק רוטשילד, האחים לור, ורבורג), ומדינות ומוסדות פיננסיים בעולם הערבי הפעילו על מדינות וחברות מערביות לחצים, שלא לשתף בנקים יהודיים בעסקות בנקאיות.

המצרי ובי-3% מהייבוא המצרי), והסיוע המערבי פיצה בהחלט על אבדן הסיוע הערבי, למרות ניסיונות מתנגדי סאדאת לצמצמו. אף על פי כן, ההחלטה להטיל חרם על החברות המצריות שיקיימו קשרים כלכליים עם ישראל הנה גורם המרתיע את החברות המצריות, וסביר שתשפיע על קצב כינון היחסים הכלכליים בין מצרים לבין ישראל בעתיד. (לאחרונה קוראים גם חוגים קיצוניים במצרים להחרמת חברות מצריות שיסחרו עם ישראל). גם לכשיפתחו קשרי סחר עם מצרים, סביר שינהלו בחלקם על-ידי חברות שיוקמו במיוחד לצורך הקשרים עם ישראל (ראה, לדוגמה, כינון קשרי התעופה עם ישראל). החלת חוקי החרם הערבי על חברות מצריות שיקיימו קשרים עם ישראל עלולה ליצור קשיים למנגנון החרם הערבי. חברה אמריקנית או סובייטית המקיימת קשרים עם חברה מצרית שהוכנסה לרשימה השחורה (בשל כינון יחסים כלכליים עם גורם ישראלי) עלולה להיות מוחרמת על-פי תקנות החרם הערבי.

נשק הנפט והכספים

בידי הערבים ואיראן כ-70% מרזרבות הנפט של העולם החופשי, כ-45% מהתפוקה ולמעלה מ- $\frac{1}{3}$ מהנפט הנסחר. התלות בייבוא הנפט מהערבים ומאיראן שונה ממדינה למדינה; ב-1978 סיפקו אלה 48% מהייבוא האמריקני, 72% מהייבוא של יפן ו-76% מהייבוא של מדינות מערב-אירופה. השליטה החזקה של מדינות ערב ואיראן במקורות הנפט, שהוא משאב מתכלה ללא תחליף בטווח הקצר, והתלות הרבה של המערב בייבוא ממדינות אלה יוצרות את הבסיס לקיום נשק הנפט הערבי.

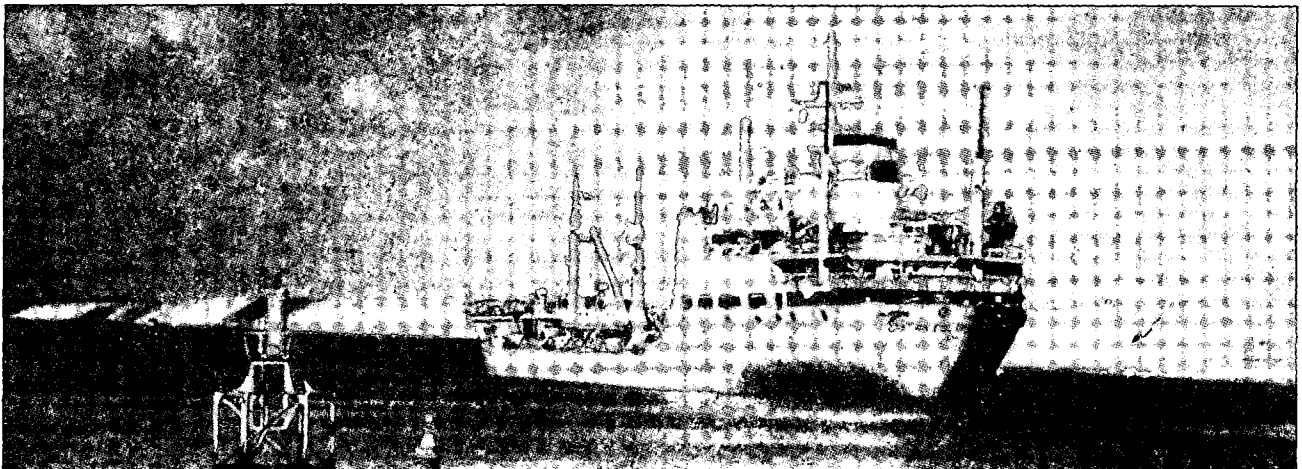
בשעה שהמערב מנסה להבטיח הספקת נפט סדירה בכמות מספקת ובמחירים "סבירים", משתמשים הערבים בשיטות איום ופיתוי להשגת הישגים מדיניים. הערבים קושרים, מי בצורה בוטה ומי בצורה מרומזת, רמת תפוקה והספקת נפט בהתנהגות המערב בסוגיות מדיניות שונות. גם הודעה ערבית על אי-יכולות לפתח כושר תפוקה או להגדילו מהווה גורם לחץ על העולם המערבי, בהתחשב בתחזיות ההיצע והביקוש לנפט בעולם בשנות ה-80, המבשרות על הגברת הקשיים לסיפוק כל צורכי הנפט של העולם החופשי. אמנם גם הערבים וגם המערב יודעים, כי לשיקולים כלכליים וטכניים יש השפעה רבה, ולעתים מכרעת, בקביעת רמת התפוקה של מדינות הנפט; אך חומרתה של התלות בנפט הערבי, הנוזקים הצפויים למשקים המערביים מהפעלת נשק הנפט, וחוסר האונים והיעדר הסולידאריות שמגלה המערב — משכיחים עובדה זו, וחושפים את העולם החופשי לסחטנות נפט מתמדת.

כיום, בעקבות המשבר האיראני וחיווק מחנה הניצים בארגון אופ"ק, תעלת סואץ שימשה במשך שנים רבות אחד מאמצעי הלחמה הכלכלית נגד ישראל

נחלש עוד יותר כושר העמידה של המערב. ממשלות מערביות רבות מבקשות לסכם עסקות נפט ישירות עם היצרניות, ללא תיווך חברות הנפט הבינ-לאומיות, ומוכנות לשם כך להפגין ויתורים בתחום המדיני (מדינות הנפט אף דורשות להבטיח שהנפט אכן יגיע ליעד הרשום בחוזה). מדינות מתפתחות, המתקשות לממן את ייבוא הנפט שלהן, מתדפקות על פתחי חברות אופ"ק ומבקשות נפט בתנאי שלום נוחים; וגם כאן קיים עירוב נושאים מדיניים בנושאים כלכליים. מצב זה מנוצל על-ידי הערבים לקידום המאבק בישראל והשגת יעדיהם במישורים הצבאי, המדיני והכלכלי. מכאן הנטייה המערבית להגברת ייצוא אמל"ח לערבים ולהעברת טכנולוגיה אורחית מתקדמת למדינות הנפט בתמורה להספקת נפט סדירה. המצוקה המערבית בתחום האנרגיה פגעה אף בתמיכת מערב-אירופה, יפן ומדינות אחרות בשלום הישראלי-מצרי, ואפשרה לאש"ף לצבור תמיכה מדינית. בוועידת הפסגה בטוניס (נוב' 79) ובוועידת חזית העמידה האיתנה בטריפולי (אפריל 1980) ניסו הקיצוניים לקדם החלטה כלל-ערבית להפעלת נשק הנפט, במטרה למוטט את "מדיניות קמפ-דייב"ד" האמריקנית. החלטה כזו לא נתקבלה, אך ייתכן שהנושא יידון שוב לפני ועידת הפסגה הערבית הבאה שאמורה להתכנס בירדן בסוף 1980. כיום פועלים גורמים ערביים להדגשת הוויקה בין קשרים כלכליים בכלל ורמת תפוקת הנפט בפרט לבין מימוש "זכויות הפלסטינים" או הצלחת שיחות האוטונומיה.

אמצעי לחמה כלכלית זה שבידי הערבים מסוכן לישראל, במיוחד לאור המרכיב הפסיכולוגי שבו, ובשל החולשה, היעדר היומה וחוסר האחזות שמפגין המערב, שעדיין מחזיק בידו אמצעי לחץ אחדים על מדינות הנפט. מדינות המערב מספקות את רוב הייבוא האזרחי הדרוש לערבים לצריכה שוטפת (כולל מזון) ולפיתוח, בתוך כך בניית התשתית הלוגיסטית והאמל"ח להתעצמותם. חלק מהמפיקות חייבות את המשך קיום משטריהן למערב. כמו-כן מופקדים בידי ארה"ב ומערב-אירופה רוב עודפי הכספים של מדינות הנפט, ואלה יכולים להיות מוקפאים כמעשה גמול על שימוש בנשק הנפט נגד המערב. (האמריקנים אכן נקטו צעד כזה במשבר עם איראן סביב פרשת בני הערובה.)

הנפט הקנה לערבים נשק נוסף — עודפי כספים. משבר הנפט של ראשית שנות ה-70 גרם להצטברות עודפים בחשבונות השוטפים של מאזני התשלומים הערביים. העודפים השוטפים הלכו והצטמצמו בגלל הרעת תנאי הסחר של מדינות הנפט בין השנים 1975-1978, ובשנת 1978 הייתה הצבירה השוטפת זעומה. העולם המערבי הצליח אפוא למחזר את הוצאותיו לייבוא נפט מאופ"ק על-ידי קבלת כספים אלה בחזרה בצורת תשלום עבור מוצרים ושירותים אזרחיים וצבאיים ובצורה של השקעות בתחומו. עם זאת הצליח העולם הערבי לצבור עד



הפרישה המצרית מהלחמה הכלכלית נגד ישראל — משמעויות

לפרישה המצרית מהלחמה הכלכלית נגד ישראל יש השפעות סותרות על תנופת הלחמה הכלכלית הכלל-ערבית נגד ישראל. לראשונה קיים הסכם שלום בין ישראל לבין מדינה ערבית, שבמסגרתו התחייבה המדינה הערבית להפסיק את הלחמה הכלכלית נגד ישראל. במקרה הטוב ימחישו קשרי הכלכלה עם מצרים מצב חדש, שלא היה ידוע לעמי האזור, ובכך יתווספו לשיחוף הפעולה הכלכלית בין ישראלים לתושבי השטחים, לתופעת "הגשרים הפתוחים" שבין השטחים לבין ירדן, ולפעילותה של "הגדר הטובה" בגבול הצפוני. כתוצאה מכך עשויות להתערער תפיסות מסורתיות קיצוניות באשר לקיום קשרי כלכלה עם ישראל; וביחד עם שיקולי כדאיות כלכלית אפשר שאנשי עסקים מהעולם הערבי יחלו לחפש דרכים ליצירת מגע עם המשק הישראלי, אם ישירות ואם דרך צד שלישי (מצרים או גורם אחר).

הסיכויים שממשלות ערביות או מוסדות ממלכתיים ערביים יפעלו לארגון קשר כלכלי גלוי עם ישראל הנם קלושים. יש לזכור, שעד היום מועטה אף אצל המצרים ההתלהבות לקשרים כלכליים עם ישראל ופיתוח יחסי הכלכלה ינוהל על-ידי המצרים באופן שלא יביא להחרמת חברות כלכליות מצריות. מכל מקום, מנגנון החרם הערבי יצטרך להתמודד עם המצב החדש, יעקוב אחר חברות מצריות, ויכניסן לרשימה השחורה במקרה שיפרו את תקנות החרם.

מדינות ערב ינסו להחריף את הלחמה הכלכלית נגד ישראל, וכדי לצמצם את הסכנה של הקלת ראש בחרם מצד מדינות המערב והעולם השלישי יתפכו האיומים והפיתויים לקיצוניים יותר. יש לזכור, כי במקביל לקיום המשא ומתן לחתימת הסכם השלום עם מצרים התרחשה המהפכה האיראנית. אי-היציבות הפוליטית באיראן ולאחר מכן מדיניות המשטר החדש הביאו לצמצום תפוקת הנפט האיראנית ולמשבר נפט חמור ביותר, שהתבטא בשינוי מערך הכוחות בקרב אופ"ק, בהחלשת "המתונים" בארגון ובעליית מחירים תלולה. החריפה התחושה של משבר האנרגיה בעולם המערבי, שגם גילה שוב את חוסר אונן בהתמודדות עם מדינות הנפט. עליות המחירים התלולות ב-1979 יצרו גל חדש של הצברי כספי נפט בלתי מנוצלים, ובכך גדלה העצמה הפיננסית הערבית. במצב דברים זה מחפשות חלק ממדינות המערב דרכים להגברת שיחוף הפעולה עם הערבים בתחומים שונים, ולהסדרת היחסים הכלכליים עם הערבים מפיקי הנפט על בסיס חדש. בשנים הקרובות יהיה למדינות המערב עניין גובר בהגדלת הייצוא שלהן, האזרחי והצבאי, למדינות הנפט, שגם יתבקשו לשמור על תפוקת נפט מוגברת. במסגרת "קידום המכירות" יידרשו המדינות המערביות להפגין עמדות מדיניות האוהדות את העניין הערבי, ובמיוחד בנושא הפלסטיני.

גורם העשוי לצנן את התלהבות המדינות הערביות להחריף את הלחמה הכלכלית הערבית נגד ישראל באמצעות איום ופגיעה במערב, הוא הצורך הגובר של חלקן בתמיכה מערבית לשמירת ביטחונן ויציבותן מפני גורמים עוינים חיצוניים ופנימיים (דוגמת פעולות הגמול הכלכליות של ארה"ב נגד איראן במשבר בני הערובה: הקפאת כספים; חרם ייבוא נפט, איום באמברגו על ייצוא מוצרים ועוד).

הנטל בו נושאת ישראל כתוצאה מהלחמה הכלכלית הערבית לא יוקל אפוא משמעותית כתוצאה מהסכם השלום עם מצרים; וגורמים שאינם קשורים ישירות ביחסים שבין ישראל לבין הערבים (משבר האנרגיה, עודפי הכספים הערביים והבעיות הכלכליות במערב ובעולם המתפתח) עלולים אף להביא להחרפת לחמה זו.



ישיבה של ועדת חרם נגד ישראל

סוף 1978 כ-150 מיליארד דולר שרובם הופקדו או הושקעו במערב, נוסף על הענקת סכומי סיוע גדולים למדינות ערביות ואחרות. משבר איראן והכפלת מחירי הנפט שבאה בעקבותיו יצר גל חדש של גידול ביהרות הכספים הערביים, שיימשך גם בשנים הקרובות. בסוף 1979 היו בידי הערבים כ-200 מיליארד דולר, ובסוף 1980 יהיו בידיהם קרוב ל-300 מיליארד דולר. זהו סכום המקנה להם חופש תמרון בטווח הקצר בקביעת רמת תפוקת הנפט והשפעה משמעותית ביותר בקונים בסחר העולמי, וזאת בגלל כוח הקנייה הרב שבידיהם (בשנים 1974-1978 הוציאו מדינות אופ"ק כ-500 מיליארד דולר על ייבוא מוצרים ושירותים, בעיקר מהמערב).

הכספים מגבירים את עצמת מדינות הנפט, ובמיוחד בולטות בהקשר זה סעודיה, כוויטה, עיראק, אבו-דאבי ולוב. להתעצמות הפיננסית מתלווה הגברת ההשפעה הפוליטית במדינות המערב ובעולם השלישי, יכולת רכישת אמל"ח רב ומתוחכם, והגברת הסיוע הכספי למדינות העימות, לארגוני המחבלים ולתושבי השטחים המוחזקים בידי ישראל. (במסגרת זו יש לראות את הקמת קרן-ירושלים של הוועידה האיסלאמית, הסדר הערים התאומות בין ערים בארצות ערב לערים בשטחים, והסיוע לשטחים על-פי החלטות ועידת בגדאד מסוף 1978). במעמד מחוזק זה דורשות מדינות ערב ומדינות אופ"ק ככלל "סדר חדש", שבו ינסו לסחוט מהמערב ויתורים בתחום הכלכלי-טכנולוגי ובמישור היחסים עם ישראל.

גם כאן קיימים גורמים המחלישים את יכולת הערבים לנצל את נשק ההון: חשש מתגובת-נגד מערבית (כגון הקפאת הכספים), סיכון של הפסדים כספיים כבדים כתוצאה מספקולציה במטבעות, חשש מאבדן אמינותם כמשקיעים, והיעדר יעדי השקעה מלבד המערב, שאף פיתח יכולת למתן את פגיעתו של נשק ההון.

הפגיעה במשאבים כלכליים אחרים

כמשך שנים ניסה העולם הערבי לצמצם את המשאבים הכלכליים שבידי מדינת ישראל או לפחות לאלץ אותה לעשות שימוש במשאביה בניגוד לשיקולים כלכליים וחברתיים טהורים. כך, לדוגמה, ניסו הערבים לפגוע במקורות המים של ישראל, לשבש את קשרי התחבורה הימית והאווירית אליה, ולפגוע בתיירות, בעלייה וכן ברמת הסיוע הכלכלי למדינה. עצם מצב המלחמה בין ישראל לערבים נתפס כגורם המחיש את ישראל מבחינה כלכלית והמעוות את השימוש במשאביה הכלכליים.